

As can be seen, the Ukrainian government has to find such ways that will be able to form patriotic society. But it shouldn't be just a copy of American or European style of life. The mentality of the Ukrainian people is very specific. So, searching the new ideas that will be effective in our country is very complicate task. The Ukrainian government has to do a lot of work that will help society to develop.

Thus, creation and development the idea of national unity is one of the major factors of forming and upbringing patriotic personality. Economic stability as the main component of the national idea enables society to develop a government and political management, and their own social welfare. The efficiency of the national idea formation process is also supported by mentality of the majority citizens of the state. That is the main factor in the Ukrainian society.

As has been indicated, one of the main leverages of developing the national idea is the state information policy, which will also help to increase the level of patriotism in Ukrainian society. This, in turn, will enable to create new ideological and social preconditions for effective development of public and political governance and state building processes in Ukraine.

LITERATURE

1. Burstyn D. Americans. National Experience. M.: 1993. – 290 pp.
2. The National Idea and Social Transformation in Ukraine, / M.V. Popovich, A.M. Ermolenko and others. - Kyiv: Ukrainian Center of Spiritual Culture, 2005. - 328 pp.
3. Potulnytsky V. History of Ukrainian Political Science. - Kyiv: 1992. – 127 pp.
4. <http://nfevcx.info/analytics/54.htm>
5. http://www.prospect.org/cs/articles?article=liberty_community_and_the_national_idea
6. Gerasimos Augustinos. The National Idea in Eastern Europe.-D.C.Heath And Co.:1995.-211 pp.

УДК 792.028:801.8:792.026

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЦЕНІЧНОГО ЧИТАННЯ В РОБОТІ НАД ЛІТЕРАТУРНИМ ТВОРОМ

Петрик Т.Д., викладач

Запорізький національний університет

У статті розглядаються основні принципи роботи над літературним текстом для народження виразного емоційного художнього слова.

Ключові слова: художнє слово, літературний текст, репертуар, ідея твору, завдання читця, дія словом.

Петрик Т.Д. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ СЦЕНИЧЕСКОГО ЧТЕНИЯ В РАБОТЕ НАД ЛИТЕРАТУРНЫМ ПРОИЗВЕДЕНИЕМ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассматриваются основные принципы работы над литературным текстом для рождения выразительного, эмоционального, художественного слова.

Ключевые слова: художественное слово, литературный текст, репертуар, идея произведения, задание чтеца, действие словом.

Petrik T.D. METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF SKILLS OF SCENIC READING IN WORK ON THE LITERARY WORK / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

In the article basic principles of prosecution are examined of literary text for birth of expressive, emotional and artistic word.

Key words: Artistic word, literary text, repertoire, idea of work, task of reader, action a word.

Сценічна мова завжди вважалась практичною дисципліною. Проте корективи та набутки розвитку цього курсу свідчать про його теоретичне становлення як науки.

За період навчання студент повинен:

- оволодіти основами теорії мистецтва сценічного мовлення;
- практично засвоїти зовнішню та внутрішню техніку словесної дії;

- засвоїти правила української літературної вимови та бездоганне володіння ними в сценічному мовленні;
- виховати чіткість вимови та правильну артикуляцію кожного звуку;
- виправити мовні вади;
- досконало оволодіти диханням;
- розвинути й збагатити свій голос;
- навчитися логічно осмислювати авторський текст;
- оволодіти мистецтвом розповіді у взаємодії з технікою мови;
- розширити й збагатити свою творчу уяву, фантазію, оцінки ставлення, психо-фізичні самопочуття;
- навчитися образно мислити і емоційно впливати на свого партнера або слухача.

Постановка проблеми. Проблема осмислювання майбутнім актором авторського тексту завжди була однією з головних і важливих у сценічній мові та являлась невід'ємною частиною в оволодінні мистецтвом читця. Стаття надає інформацію що до основні теоретичної спрямованості в процесі оволодіння мистецтвом художнього слова.

Метою даної статті є детальний розгляд процесу оволодіння студентами напряму «Театральне мистецтво» літературним матеріалом для подальшого його читання зі сцени.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджуючи спадщину видатних майстрів мистецтва художнього слова Д.Журавльова, І. Ільїнського, Я.Смоленського, основоположників театральної системи К.С. Станіславського, В.І.Немировича-Данченка провести аналіз основних теоретичних розробок за темою: робота над авторським текстом.

Виклад основного матеріалу. Художнє читання – один із самих інтелектуальних видів мистецтва. У цьому його привабливість і складність. Воно потребує від виконавця не тільки певного таланту, а ще й широкого кругозору, розвинутого художнього смаку, любові до літератури та її глибокого розуміння. Процес оволодіння літературним матеріалом будь-якого жанру називається роботою над текстом; кінцевий результат такої роботи народження яскравого, виразного, емоційного художнього слова

Розуміння твору неможливо без проникнення у внутрішній світ письменника, без розуміння його відношення до того, про що він пише. Освоюючи чужий текст, мимоволі доводиться включатися в потік думок і почуттів, народжених у процесі знайомства з текстом. Для створення виразного художнього слова важливе оволодіння деякими технічними прийомами, які використовуються в різних видах мистецтва.

Із цією метою необхідно вивчити ті закони, сценічної мови які створюють неповторний колорит авторського тексту. Тут на допомогу приходять такі розділи мови, як граматики, синтаксис і пунктуація. Крім того, не слід забувати, що в усному мовленні існують ще й свої додаткові правила, по яких певні групи слів поєднуються в мовні ланки. Тут важко переоцінити значення пауз, які на листі відзначаються синтаксично, а при перекладанні в усну розповідь передаються інтонаційно.

Найчастіше кількість пауз у письмовому варіанті й усному перекладанні не збігаються, як можуть не збігатися граматичні й логічні паузи. Обсяг кожної мовної ланки визначають логіка й діючі завдання. Так, скажемо, у нейтральному по емоційному забарвленню повідомленні, що містить, наприклад, мораль, мовні ланки менше за обсягом, а ніж у насиченій експресією мові. Тому коли студент починає читати текст дуже важливий внутрішній контроль, що дозволяє знаходити відповідність пауз..

У роботі над художнім твором необхідно вміти виділяти головні слова. Питання виділення головних слів пов'язане з контекстом, з логічною перспективою, з надзадачею. Але не варто зменшувати й значення слів, які менш важливі у значеннєвому відношенні, однак об'єднують навколо себе групи слів у мовні ланки. Фрази будуються, «ліпляться» з різних слів, без яких вони будуть менш виразними, і спосіб їхнього виділення повинен бути різним. Як же навчитися швидко орієнтуватися в тексті, будь то розповідь, повість, або газетна чи журнальна статті, читаючи їх уголос що називається з аркуша?

Спочатку варто освоїти логічно грамотне читання вголос текстів різної складності. Такий вид роботи називається «логічним читанням». Уміння безпомилково й логічно читати будь-який текст із аркуша є одним з головних ознак культури мови.

Більш точному втіленню авторського тексту в живу усну розповідь служить переказ своїми словами змісту твору. Важливо відзначити вміння виділяти головне, увагу до деталей, здатність розуміти відношення автора до подій і героїв, уловлювати підтекст.

Тексти, що включають у себе пряму мову персонажів, і тексти, написані від першої особи, вимагають особливої уваги, оскільки в цьому випадку особистість автора й виконавця як би збігаються, дозволяючи в більш природній манері, з використанням розмовного стилю, подавати літературний матеріал. Текст, переданий від першої особи, може допомогти у створенні образу, характеру, включати яесь узагальнення.

Предметом обговорення є й творчий процес роботи над авторським текстом, і питання, що ставляться до техніки мови: вироблення правильного дихання, володіння голосом, дикція. Процес роботи поєднує «зовнішню» й «внутрішню» техніки, тому що в мистецтві мови зміст, думка перебувають у нерозривній єдності з формою їхнього втілення.

Технічна сторона мови відіграє важливу роль в мистецтві художнього слова. Порівнюючи майстерність читця й актора, варто помітити, що між мистецтвом художнього слова й драматичним мистецтвом є істотні розходження.

Особливістю мистецтва художнього слова, що відрізняє його від акторської майстерності, є інший спосіб подачі. Читець, на відміну від актора, звертається до глядачів, а не до партнерів, і розповідь веде «від себе», виражає певне відношення до подій, а не перевтілюється в образ.

Посилаючись на К. С. Станіславського можна сказати що читець, на відміну від актора, не повинен грати або копіювати героя, зображувати його інтонацію й дикцію. Завдання читця полягає в тому, щоб розповісти про своїх героїв, маючи чітке відношення до того, про що говориться в тексті, а також мотивацію, що пояснює мету впливу на слухача в цей момент часу - *тут і зараз*.

Головні розходження у творчості читця й актора зв'язані не з підготовчою роботою над текстом, а з процесом виконання твору, формою й методами передачі його слухачеві. Ці розходження охоплюють зону виразних засобів, прийомів і «притосувань» читця, що допомагають йому донести до слухачів зміст у специфічних умовах літературно-художнього матеріалу. Ці «притосування» мають вирішальне значення в мистецтві художнього слова. Область їхнього застосування дуже велика. Серед них варто виділити інший характер використання прямої мови, інші методи характеристики образів, перенос акцентів, пов'язаний з конкретними творчими завданнями, і т.д.

Однак робота над мовою в процесі створення театрального образу й у процесі оволодіння мистецтвом читця багато в чому схожі. У чому ж виражається ця подібність? У першу чергу в спільності творчого процесу оволодіння текстом, в однаковому характері словесної дії в обох видах мистецтва, у загальних умовах і прийомах створення творчого самопочуття, у єдиному принципі використання психотехніки. Майстри художнього слова, аналізуючи процес оволодіння текстом, по суті говорять про ті самі прийоми й методи, які існують і в майстерності актора, - про надзадачу й підтекст, про розкриття авторської думки й вивчення особливостей його мови, про логіку й послідовність, про уяву й бачення.

Головне завдання читця полягає в умінні розповісти, не граючи, не перевтілюючись, про людей, їхні характери, вчинки, події, що скоїлися з ними. Для цього використовуються прикмети їхнього психологічного життя, до слухачів доноситься внутрішній світ героїв, їхні думки й почуття. Пасивне знання, проста поінформованість мало чим допоможуть читцеві.

Особливістю мистецтва читця є те, що все, про що він розповідає, є частиною його власної біографії. Він прожив це життя у своїй уяві, силою фантазії зробив її своїм минулим. Події, про які він говорить, змусили його самого глибоко перейнятися цим життям. Це «пережите», багато разів осмислене минуле народжує в ньому ті думки й почуття, які сьогодні, зараз, тут змушують говорити зі слухачем.

Ця щира, гаряча віра в справедливість своєї оцінки надає його розповіді переконливість, допомагає заразити слухачів своїми переживаннями й думками, робить його мистецтво діючим і значимим. А от засоби впливу читця на аудиторію поступаються засобам виразності, якими володіє актор: вони не виходять за рамки словесної дії. Але саме це обмеження вимагає особливого відпрацьовування всіх компонентів словесної дії, вимагає ретельної підготовки через постановку активних завдань, через підтекст, через лінію думки й бачення. У читця інша, у порівнянні з актором, форма спілкування з аудиторією. Але сам процес спілкування, який є основою дієвості й дохідливості слова, необхідний для нього так само, як і для актора.

Для оволодіння словом читцеві потрібна та ж підготовча робота, що й актору, створюючи роль: аналіз змісту, сюжету, ідеї, розуміння того, що змусило автора написати твір, аналіз характерів у їхніх взаєминах з навколишнім світом, оволодіння внутрішнім життям героя. Величезне значення має для читця й органічне володіння акторськими прийомами психотехніки. Ці прийоми необхідні для створення словесної дії.

Кращі представники мистецтва художнього слова, читці - Д. Журавльов, І. Пльїнський, Ю. Кольцов - при всьому розмаїтті творчого стилю, успішно використовували у своїй читецькій діяльності відточену акторську майстерність для переконливого, яскравого й глибокого втілення на сцені літературного твору. Ця спільність творчого процесу закономірна: методи й прийоми оволодіння словом однакові для ряду суміжних видів діяльності. Вони єдині й для драматичного актора, і для оперного артиста, і для майстра художнього слова, і для камерного або естрадного співака.

Акторів або читців необхідно за скупими словами автора побачити живих героїв, відтворити у всій повноті пропоновані обставини, весь той широкий, смий «другий план», що ховається за текстом. (6.с.5.)

Мистецтво художнього слова ґрунтується на майстерності оповідача, що вміє жваво передати враження в прямому, безпосередньому спілкуванні зі слухачем. Для того щоб опанувати майстерністю оповідача, треба мати жагуче бажання переконати слухачів у правильності своїх думок, а для цього потрібно точно визначити сутність подій, що відбуваються..

На заняттях по техніці мови художнє слово виступає не тільки як засіб виховання мовної виразності, - воно привчає бачити, думати, оцінювати, захоплюватися ідеєю, темою, розуміти надзадачу розповіді. Особливого значення набуває оволодіння текстом, освоєння змісту, досягнення максимальної виразності мови.

Визнаючи спільність творчого процесу в оволодінні різними видами мистецтва, в основі яких лежить слово, не варто забувати про найбагатший літературний матеріал, що дозволяє розвинути навички мовної майстерності. Однак тут важливо методично грамотно побудувати процес виховання правильної мови. Стосовно до акторської школи необхідно дотримуватись єдності методів розвитку акторської майстерності й сценічної мови.

К.С.Станіславський категорично заперечував декламаційний метод, вважав, що завдання полягає не в створенні специфічних «читецьких» шкіл, а в розвитку мовної майстерності, в оволодінні мовною технікою. Станіславський вимагав, щоб заняття художнім словом велися з позицій майстерності актора.

Спочатку К. С.Станіславський розцінював роботу над художнім словом з погляду розвитку зовнішньої мовної техніки - уміння володіти голосом, диханням, дикцією, оволодіння віршованою мовою й т.ін. Але надалі, у своїй останній студії, він вирішував це питання інакше: він «підкреслював загальні основи словесної дії» у художнім слові й у спектаклі. Вважаючи основним засобом актора дію, К. С. Станіславський не робив принципового розходження між дією-вчинком, дією-словом, між майстром сцени й майстром слова: і той і інші актори. "Сутність словесної дії не міняється від зміни об'єкта "спілкування"; і при виконанні прози треба не читати, а діяти. Тому не випадково вже пізніше у своїх записах про сценічну мову Станіславський говорить про читання як про дію.

Спільність словесної дії в пропонованих обставинах, наприклад, у процесі підготовки ролі, і в читанні стала основою для визначення методів роботи над мовою. Так уже повелося, що найбільш повно процес створення художнього образу описав К. С. Станіславський, що вважав за можливе й необхідне вести роботу над словом у театральній школі на матеріалі не тільки драматичних, але й прозаїчних і віршованих творів.

Він пропонував по особливому ставитися до подачі словесного або сценічного образу, щоб не просто читати, але й «діяти» заради тих, до кого звертаєшся. З метою максимального взаєморозуміння виконавця й слухача варто провести попередню роботу: створити внутрішню «схему» оповідання, у якій стисло, логічно, послідовно представити зміст того, про що буде йти мова. Це внутрішня «словесна дія», курс, якого варто триматися в момент реалізації сценічного мовлення. Робота над текстом, на думку К.С.Станіславського, є гарним тренуванням для так званої акторської психотехніки.

Погляди К.С.Станіславського на художнє слово розділяв і інший великий діяч російського театру - В. І. Немирович-Данченко. Він вважав, що для звільнення мистецтва актора від фальші й штампу необхідно вчитися виразної й щирої мови. «Життєво вірний тон» і «шляхетну дикцію» він відзначав як важливі якості мови. Що ж маєтсья на увазі під «тоном»? Насамперед це вірність життєвій правді, краса, художній смак, легкість, відсутність тривіальності, різнобарвність.

Чого необхідно домагатися в роботі над дикцією? Краси й сили звуку, уміння володіти голосом, чистоти й виразності вимови, шляхетності й різноманітності інтонації. (5.)

В роботі над художнім читанням необхідно йти «акторським шляхом», тобто опанувати літературним матеріалом так, «ніби вам була дана приблизно така ж роль». Немирович-Данченко відзначав величезну користь цього методу, по суті, єдиного в роботі над майстерністю, вважаючи, що художнє читання дає необхідне вміння розповідати, привчає до вільного спілкування з аудиторією, розвиває внутрішню техніку, внутрішні переживання, фантазію, привчає давати гарну форму твору.

Основні положення К. С. Станіславського й В. І. Немировича-Данченка розвивають педагоги сучасної театральної школи. У вивченні методів роботи над художнім читанням їх багатий досвід важко переоцінити. Цей досвід може бути корисний усім, хто хоче досконало опанувати мистецтвом сценічної мови.

Особливістю мистецтва художнього слова є те, що все ідейне навантаження лягає на одного виконавця. Він один втілює авторський задум, доносить надзадачу твору, тобто здійснює все те, що в виставі робить режисер разом з акторами, будуючи взаємини й визначаючи завдання всіх учасників вистави.

У мистецтві художнього слова читцю необхідне вміння розкривати й доносити ідею твору. Уміння зрозуміти й відчувати ідею, виявити її й пов'язану з нею громадянську, філософську насиченість тексту - це та необхідна для виконавця робота, яка формує його світогляд, змушує розглядати матеріал із серйозних громадянських позицій, вчить відображати в мистецтві життя в його розвитку, в його складності й глибині.

Студенту (і не тільки першого року навчання) дуже важко самому підібрати якісний художній твір для читання зі сцени, який в його виконанні має стати сценічним та щирим. Сучасні літературні збірники намагаються знайти нас, як з новими так і з забутими, але вартими уваги, іменами українських та світових письменників і поетів. І щоб в репертуар майбутнього читця не потрапляли слабкі, кон'юнктурні твори, треба залучати студента до прагнення збільшувати знання в галузі художньої літератури. Студентові, на перших порах, варто радитися з людьми, що володіють великою ерудицією, адже літературне море безмежне.

Від правильно вибраного студентом твору зі сценічної мови майже завжди залежить кінцевий результат і успіх його виконання. Але що таке правильний вибір? Що саме треба враховувати, обираючи твір? Якими критеріями керуватися?

Насамперед це сила впливу художнього слова на аудиторію. Сила впливу читецького мистецтва на слухачів накладає на виконавця велику відповідальність.

«Майстри художнього читання несуть повну відповідальність за твір, передаючи його від автора, відповідають за перекручування його задуму». Це слова сказанні багато років тому одним із кращих майстрів читецького цеху Володимиром Яхонтовим.

А ось слова одного із провідних читців Якова Смоленського: «Не можна допускати, щоб «низькосортне» звучало під час публічних читань. Саме тепер, коли слово істотно впливає на формування смаків багатьох людей, проникнення в репертуар творів посередніх завдає шкоди, часом непоправної. І слухачам і читцям. Тому, що в другосортному творі немає і не може бути нічого такого, чому можна було б «співчувати», немає в ньому і відбиття чарівних якостей нашої мови, немає ніяких підстав для публічної уваги».

Одним словом: озвучена читцем література покликана допомагати людям замислюватися над глибокими питаннями, будити в них високі почуття, прагнення. Тому вибраний матеріал повинен бути значимим думкою, почуттями, які він викликає у глядача, повинен бути ідейним та високохудожнім.

При виборі репертуару істотну роль грає особистий смак студента, його зацікавленість, захопленість даним матеріалом, якщо хочете – його закоханість у текст. Все це викликає відчуття «Не можу мовчати!» - активне бажання поділитися зі слухачем побаченим у творі.

Починати треба з тем, близьких, глибоко хвилюючих. Краще починати з творів улюблених письменників, що супроводжують в житті. У виборі репертуару завжди істотну роль відіграє світогляд студента, його характер, його морально-естетичні пошуки, тобто його творча й людська особистість, що прагне до самовираження. «Думаю, що кожен виконавець, - пише Д.М. Журавльов, - не може не говорити у своїй творчості про те, що становить його світогляд, його взаємини з життям, з людьми. Так виникає репертуар».

Те, що словом ми володіємо з дитинства, створює в багатьох студентів помилкове відчуття простоти, доступності цього мистецтва. І це наносить шкоду як студенту, так і самому мистецтву. Взявши занадто важкий твір, студент або розчарується в своїх силах, або зникає бути нещирим, механічно вимовляти заучений текст, роблячи вигляд, що він знає, уявляє те, про що розповідає. А в слухача у таких випадках складається хибна думка про мистецтво читця, як про нудне мистецтво. Починати потрібно з матеріалу посильного, не складного.

Навіть найкращий твір, глибокий думкою, написаний яскравою, своєрідною мовою, з досконало вималюваними характеристиками, обраний відповідно до бажання студента й до його індивідуальності, може програти у виконанні, або не дійти думкою до слухача, якщо виконавець не має ще достатньої майстерності для його виконання. Адже починаючому піаністу ніколи не спаде на думку відразу взятися до виконання сонати Бетховена. Він просто буде не в змозі її зіграти, бо до такого складного матеріалу музикант йде роками, поступово вдосконалюючи свою майстерність на гамах, вправах, етюдах. Тобто від простого до складного. Так само поступово повинен діяти студент у виборі репертуару. Починаючи аналізувати матеріал, за допомогою внутрішнього бачення, підтексту, поглиблюючи й розширюючи свої знання про нього, виконавець поступово відтворить світ про який пише автор. У процесі роботи читець зріднюється з думками автора, усвідомлює те, що послужило основою для створення твору, і в такий спосіб пізнає його ідейну спрямованість. Авторська ідея пронизує твір від початку до кінця. Від глибини розкриття тексту, глибини історико-літературного аналізу залежить і емоційна насиченість розповіді, і осмислення образів, і оцінка фактів, і діюча сила слова.

Розуміння ідейного задуму є фундаментом для роботи над текстом. Але зрозуміти твір в ідейному плані ще не значить втілити ідею, донести її. В.І.Немирович-Данченко писав, що ідею твору треба вміти знайти у дії, у рисах поведінки й характеру всіх без винятку героїв, а для цього зрозуміти їхні почуття й думки. Робота над літературним матеріалом дає можливість навчитися доносити ідею твору до слухачів. Для цього насамперед треба побудувати наскрізну дію розповіді так, щоб кожний епізод вирішувався з урахуванням надзадачі, розвивав, підкреслював авторський задум, щоб кожна подія осмислювалася у зв'язку із загальною ідеєю.

Однак цілеспрямованість авторської думки найчастіше тоне за детальним розбором читця кожної події в тексті. Нагромадження бачень предметів і подій, докладне відтворення дійсності, аналіз окремих епізодів - все це часом заважає глянути на текст у цілому, подрібно, зупиняє дію. Треба навчитися підкоряти окремі епізоди цілому, зберігати перспективу думки, перспективу розвитку дії. Наскрізна дія мобілізує внутрішній мир виконавця, активізує слово, робить його цілеспрямованим, діючим.

Слово є однією із самих значимих одиниць мови. Називаючи предмети і явища, слово має певну звукову структуру й несе в собі значеннєвий зміст, закріплюючи те або інше поняття. Разом з тим, слово - це інструмент, що дозволяє використовувати засоби мови в комунікативних цілях.

Володіти словом, тобто мати здатність виразно, красномовно говорити, означає вміння надати слову силу, здатну впливати на слухача. І тут важлива ретельна підготовча робота, що дозволяє зосередитися на осмисленні змісту, композиційних, мовних і стильових особливостях тексту.

Володіння словом, як ніяке інше вміння, здатне донести основну думку твору, чіткіше виявити жанрову й стилістичну своєрідність тексту, у більш яскравій формі передати особливості композиції й мови. Наситити слово життям, внутрішнім змістом - це значить зв'язати його з точною словесною дією, значить зробити словесний образ зримим, відчутним. Діяти словом - значить будити бажання ясніше виразити думки й почуття.

Заняття сценічною мовою допомагають відчутти спільність словесної дії в прямій і непрямій мові, у монологі й діалозі, у розповіді й ролі.

Літературна розповідь жадає від виконавця найбільшої дієвості, конкретності в передачі змісту, оскільки в його розпорядженні тільки слово. І якщо образність, конкретність, дієвість слова відсутні, текст пояснюється, декламується, однак залишається безжиттєвим.

Щоб вдихнути в нього життя, досягнути внутрішню логіку, недостатньо тільки емоційного сприйняття тексту. Необхідно навчитися, доносячи думку емоційного матеріалу, володіти собою й не загубити в пориві переживання наскрізну дію твору.

Словесна дія дисциплінує темперамент, мобілізує його для досягнення певної мети. Емоційна передача тексту стає діючою, цілеспрямованою. Тут величезну роль грає той потенціал мовних засобів, яким володіє виконавець, і вибір яких може залежати від умов протікання словесної дії.

К. С. Станіславський не випадково говорив, що, розповідаючи про людину, читець починає «діяти й переживати за неї». (4.т.3) Він активно втручається у життя, «хворіючи» болем свого героя, радіючись його радощам, схвильовано ставлячись до всього, що відбувається з ним. Технічна ж сторона мови покликана зробити слово читця не просто переконливим, але здатним донести найскладніші відтінки переживань людини до глядача.

Технічна сторона мови, насамперед, важлива в тих областях, які безпосередньо пов'язані з мистецтвом слова, з акторською майстерністю. Коло питань, пов'язаних із проблемою слова в мистецтві актора, широке і різноманітне. Авторський задум втілюється в п'єсі різними засобами.

Стилістична своєрідність твору, мовна характерність, що відбиває в собі систему мислення героїв, і багато інших особливостей мови відіграють величезну роль у створенні повноцінного сценічного твору. Ці особливості повинні знайти яскраве вираження в мові виконавців. Саме тому існує необхідність у спеціальній дисципліні «Техніка мови», що бере на себе розробку найважливіших компонентів мовного матеріалу.

Удосконалювання мовної техніки, що входить у систему підготовки актора, може бути надзвичайно корисним у загальній роботі над правильною мовою. Мовна техніка, це та обов'язкова, необхідна якість, що допомагає втілити й донести переживання героя до глядача у відпрацьованій художній формі. Відпрацьована техніка мови повинна забезпечити простоту й шляхетність форми - "мелодійність, витриманість, вірний і різноманітний ритм, гарний, спокійно переданий внутрішній малюнок думки або почуття".

Дикція, дихання, голос, орфоєпія, логіко-інтонаційні закономірності усного мовлення - от ті сторони мовної майстерності, якими повинен опанувати кожний, хто використовує мову як інструмент впливу на слухача.

Висновок. Узагальноючи, можна сказати, що вся робота проходить у комплексі, у тісному зв'язку і взаємозбагаченні.

Кінцевою метою є опанування студентом правильною вимовою, гарною дикцією, підкріпленою розвиненим диханням і голосом, і тільки така мова має відношення до мистецтва.

Це той інструмент, що потрібний для уміння «діяти словом». Уміння переконувати, хвилювати, змушувати глядачів співпереживати читцеві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладішева А.О. Сценічна мова / Гладішева А.О. – К.: КІТМ, 1999.–204 с.
2. Черкашин Р.О. Художнє слово на сцені / Черкашин Р.О. – К.:Просвіта, 1989. – 369 с.
3. Голдовская М.М. Творчість і техніка / Голдовская М.М. – М.:Речь, 1986. – 515 с.
4. Немирович-Данченко В.І. Рецензії. Очерки. Статті. Інтерв'ю. Замітки / Немирович-Данченко В.І. - М.: ВТО, 1980. - 287 с.
5. Журавльов Д.М. Об искусстве чтеца / Журавльов Д.М. – М.:Речь, 1974. –С 5-7 (Б-ка «В помощь художественной самодеятельности»; № 22)

УДК 371.13: 378.12

О ПЕДАГОГИЧЕСКОМ МАСТЕРСТВЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Пинчук Л.Н., к.пед.н., доцент

Запорожский национальный университет

Статья посвящена некоторым проблемам становления личности преподавателя высшей школы. Анализируются типичные педагогические ошибки, которые встречаются в практике молодых преподавателей, и предлагаются возможные пути их преодоления.

Ключевые слова: педагогическое мастерство (ПМ), компоненты ПМ, принципы сотрудничества и взаимопонимания

Пинчук Л.М. ПРО ПЕДАГОГІЧНУ МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ / Запорізький національний університет, Україна

У статті розглянуто проблеми підвищення педагогічної майстерності молодих викладачів вищої школи; узагальнено типові педагогічні помилки та запропоновані можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: педагогічна майстерність (ПМ), компоненти ПМ, принципи співробітництва та взаєморозуміння

Pinchuk L.N. EFFECTIVE TEACHING SKILLS OF A LECTURER / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

Some traits of effective teacher personality and possible ways of dealing with problems that occur in teaching are revealed in the article.

Key words: effective teaching, teacher skills, cooperation and rapport

Важнейшее условие эффективной работы преподавателя высшей школы – знание предмета и стремление к самообразованию. Условие необходимое, но не достаточное. Преподавателю нужно не только совершенствовать методы и приемы изложения лекционного материала, технологию проведения практических занятий, но прежде всего оттачивать свое педагогическое мастерство. Проблема повышения педагогического мастерства школьного учителя достаточно глубоко исследована в педагогической науке. Ей посвящены научные работы ученых и педагогов-практиков: Амонашвили Ш.А., Выдрин В.М., Кан-Калык В.А., Львовой Ю.Л., Лысенковой С.Н., Макаренко А.С., Мудрика А.В., Подласого И.П., Сухомлинского В.А., Фицулы М.М., Шаталова В.Ф., Щукина А.Н. и многих других. Педагогическая наука выделяет три основных составляющих педагогического мастерства:

- Специальные знания, т.е. знания своего предмета и смежных с ним дисциплин, широкая общая эрудиция, творческий подход к методическим основам обучения.